

SHS/023/2025

Warszawa, 9 grudnia 2025 r.

Szanowna Pani

Marta Cienkowska

Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

W związku z rozpoczętymi konsultacjami społecznymi dotyczącymi nowej ustawy o Muzeach Stowarzyszenie Historyków Sztuki, organizacja z ponad 90-letnią tradycją, pragnie zauważyć, że aktywnie uczestniczyło przy tworzeniu ustawy regulującej działalność polskich muzeów z 21 listopada 1996 r., a następnie opiniowało rozporządzenia wykonawcze do nowej ustawy oraz kolejne jej nowelizacje z 2012, 2017, 2018 i 2019 r. Wielu członków Stowarzyszenia Historyków Sztuki to praktycy (muzealnicy) i teoretycy (muzeolodzy), a od 1987 r. w ramach naszych aktywności funkcjonuje Komisja Muzeów. Uważamy więc za swój obowiązek wyrażenie opinii o proponowanych zmianach w ustawie o muzeach.

I. Cel i misja muzeów

Zadaniami muzeów są głównie: zabezpieczenie/dokumentacja przedmiotów działań oraz przedmiotów otoczenia człowieka w czasach minionych i współczesnych; naukowe badanie tychże; ich udostępnianie społeczne. Zadania te ulegają deformacji wskutek wskazywania jako nadrzędnego kryterium – zysku finansowego oraz częściej niż dawniej wskutek podleganiu aktualnym klimatom światopoglądowym. Ustawa powinna zabezpieczać przed politycznymi zmianami misji muzeów. Owo zniekształcanie misji i funkcji muzeum odbija się m.in. w zmianie urzędowego formularza planu i sprawozdania muzealnego: kolejność raportowania uległa odwróceniu. Na pierwszych miejscach planować/sprawozdawać należy wystawy i tzw. wydarzenia, zaś pomnażanie i opracowywanie zbiorów umieszczane jest na dalszych miejscach. Obecnie przy sprawozdaniach stosowana jest lakoniczna tabela z danymi statystycznymi, która

nie obrazuje rzeczywistej pracy muzeów. Muzeum powinno być rozliczane z działalności wystawienniczej, opracowywania zbiorów, ich konserwacji, a nie z innych działań, które nie są związane z ustawowymi powinnościami muzeów. Powinna być ujednolicona metodologia obliczania frekwencji w muzeach oraz zróżnicowanie kategorii wystaw. MKiDN powinno ograniczać presję frekwencyjną, bo to prowadzi do różnych patologii (fałszowania i manipulowania danymi).

Innym przykładem deformacji/degradacji misji jest traktowanie muzeów jako sal wystawowych do wynajęcia. W poszukiwaniu miejsca eksponowania komercyjnych, zewnętrznych wystawowych przedsięwzięć firm lub osób prywatnych typuje się odgórnie wybrane muzea. Wkład w takie wystawy ogranicza budżet muzeum, zmniejsza przepustowość jego sal wystawowych, a przede wszystkim redukuje możliwości własnej twórczości wystawienniczej, może nawet osłabiać kreatywność. Nie kwestionując edukacyjnej wartości takich wystaw – kwestionujemy racjonalność obarczania nimi muzeów.

II. Dostęp do muzealiów

Nieporozumieniem w pojmowaniu zadań muzeum jest także – dyktowane chęcią zysku – żądanie wysokich opłat za informacje/fotografie posiadanych przez muzeum zabytków, które stanowiąc domenę publiczną winny być ogólnie dostępne (zwłaszcza dla celów naukowych). Postulujemy, by zrewidować i uregulować ceny takich usług społecznych. Uważamy, iż przy wsparciu zewnętrznych środków należy wprowadzać digitalizację zbiorów, aby stały się powszechnie dostępne. Jest to szczególnie istotne, gdy nie są publikowane nowe katalogi zbiorów. W ostatnim czasie muzea ograniczyły ich publikacje, a może to wynikać z faktu, że MKiDN nie uwzględnia należycie opracowywania zbiorów w swych ocenach działalności poszczególnych muzeów.

III. Prawo autorskie

Muzealnicy opracowując podległe im muzealia wykonują utwór prawa autorskiego. Jednak w związku z nowelizacją ustawy o podatku z 2017 r., oraz interpretacją obowiązujących przepisów Ministerstwa Finansów od 2018 r. nie mogą korzystać z odliczenia 50% kosztów uzyskania z racji tworzenia utworów podlegających prawu autorskiemu, powstałych w ramach stosunku pracy. Wcześniej muzealnicy mogli korzystać z tego przywileju, ponieważ niezaprzeczalnie tworzyli utwory. Teraz nie mogą, choć w wykonywanej pracy nic się nie zmieniło.

IV. Nazwa muzeum

Uważamy za konieczną ochronę stosowania nazwy muzeum. Odnosimy wrażenie, że nastąpiło wzmożenie inicjatyw, które określa się mianem muzeum, choć niekoniecznie mają one wiele wspólnego z muzealnictwem. Dlatego nazwanie placówki muzeum musi być gwarantowane spełnianiem przez nią wszystkich ustawowych warunków, a nie przyjmowanie jako głównego kryterium organizacji wystawy stałej (art. 6 pkt 3 i 3a). Ustawa powinna szczegółowo określać warunki powstania każdego nowego muzeum, a organ założycielski surowo przestrzegać tych zasad.

V. Kierownictwo muzeów

Muzea – jako zawiadujące majątkiem istotnej części spuścizny kultury – są instytucjami publicznego zaufania. Dlatego do kierowania nimi powinny być wskazywane osoby o szczególnych predyspozycjach. Powołania na tak odpowiedzialne wobec historii krajowej kultury stanowiska muszą odbywać się wyłącznie w drodze konkursu. Tryb ten zapewnia wybór dyrektora muzeum nie tylko o odpowiednich kwalifikacjach merytorycznych, ale o najwyższym stopniu odpowiedzialności za powierzone dobra. Zarówno organ założycielski, jak i odnośne ministerstwo nie mogą naszym zdaniem mieć rozstrzygającego udziału w wyborze kierownictwa muzeum. Choćby z uwagi na fakt, że jest to instytucja kultury i jako taka musi być kierowana z perfekcyjną znajomością domeny (domen), będącej polem działań danego muzeum, z wiedzą wolną od uwspółcześnianych aktualnie poglądów politycznych, społecznych czy wyznaniowych. Dlatego za niebezpieczny uznajemy proponowany zapis (art. 12h), który wyklucza organizowanie konkursu w muzeach państwowych i samorządowych, które nie mają rady powierniczej. Umożliwi to obsadzanie stanowisk ludźmi z klucza politycznego oraz brak możliwości weryfikowania w sposób obiektywny kompetencji kandydata.

Sądzimy, że specyfika instytucji wymaga od kandydata na kierownika spełnienia podstawowych kryteriów jak: A. Wyższe studia w dziedzinie/dziedzinach stanowiących przedmiot zbiorów muzeum. B. Predyspozycje psychiczne gwarantujące umiejętność kierowania pracą zespołową. C. Znajomość języków obcych i łatwość wypowiadania się. Te cechy winno weryfikować jury konkursu, a jego członkami, prócz przedstawicieli organu założycielskiego, winni być specjaliści (zewnętrzni) placówek kultury. Ze względu na długoletność procesów badawczych oraz związanych niekiedy z nimi prac wystawienniczych, a także ewentualnych inwestycji – kadencja kierownika/dyrektora muzeum powinna trwać siedem lat.

VI. Muzealia

Ustawa winna sprecyzować kwestie dotyczące gromadzonych przez instytucje muzealiów. Obserwuje się ostatnio powstawanie zbędnych, a kosztownych muzeów. Tym większa musi być staranność w zgodności przymiotów nabywanego muzealium ze statutowym profilem muzeum. Dlatego decyzje o zakupach muszą być podejmowane racjonalnie w gremiach specjalistów, zarówno wewnętrznych, jak i zapraszanych. Istnieje konieczność ustawowego ustalenia wskaźnika procentowego funduszu zakupów w stosunku do budżetu muzeum. Proponujemy, aby przy MKiDN obok istniejących programów zakupowych pojawił się specjalny fundusz, który umożliwiłby szybkie pozyskanie środków na zakupy na aukcjach. Z problemem tym związana jest polityka gromadzenia zbiorów. Muzea powinny posiadać precyzyjne wytyczne co do zakupów i przyjmowania darów, aby uniknąć pokusy pozyskiwania „wszystkiego”.

Nietrafne zakupy naszych poprzedników lub przypadkowe nabytki skłaniają do ponownego rozważania problemu deakcesji zbiorów. Otwarcie furtki w postaci deakcesji i pozbywania się części zbiorów może być pretekstem dla organizatora do całkowitej wyprzedaży muzealiów w przypadku likwidacji lub reorganizacji muzeum. Optymalnym rozwiązaniem usunięcia zbędnych muzealiów jest wymiana lub przekazanie ich innemu muzeum. Konieczna jest w tym przypadku elastyczna współpraca pomiędzy muzeami (art. 23, 2).

VII. Badania proveniencyjne

Obserwujemy niedostatek badań proveniencyjnych muzealiów, które należą do prymarnych obowiązków naukowego opracowania muzealiów. Za badania proveniencyjne, oprate na źródłach archiwalnych własnych i państwowych, należy uczynić odpowiedzialnym kierownika muzeum. Uznajemy pojawiający się w projekcie ustawy w art. 2, pkt 2 zapis o badaniu proveniencji za bardzo słuszny. Wszelkie dokumenty i korespondencja dotycząca tego problemu powinny być archiwizowane w sposób szczególny.

VIII. Muzea samorządowe

Najliczniejsze muzea w Polsce podlegają władzy samorządowej. Muszą one uzgadniać z organem założycielskim przede wszystkim gospodarkę finansową, niekiedy także program działań. Ta współpraca przebiega bardzo różnie, bywa że rola muzeum sprowadzana jest do funkcji domu kultury, organizacji atrakcyjnych wydarzeń i imprez o charakterze rozrywkowym na potrzeby organizatora. Dla zapobieżenia takiemu

naruszaniu autonomii muzeum widzimy potrzebę ustawowego uregulowania praw, przywilejów i obowiązków samorządowego organu założycielskiego wobec muzeum. Podobną konieczność regulacji takich wzajemnych zależności widzimy w stosunku do muzeów prywatnych.

IX. Honorowanie muzealników

Komisja Muzeów z uznaniem przyjmuje zapis o utworzeniu nowego odznaczenia honorowego dla muzealników w art. 6c „Zasłużony dla muzeów Curator Hereditatis”, ale za zdecydowanie ważniejsze uznaje zapisanie w ustawie godnego wynagradzania muzealników, z minimalną gwarancją waloryzacji świadczeń o roczny wskaźnik inflacji GUS.

Jednocześnie zwracamy uwagę na krzywdzący fakt przyznania bezpłatnego wstępu do muzeów członkom organizacji międzynarodowych (art. 10, 3b), takich jak ICOM czy ICOMOS, a pomijaniu polskich, których członkowie pracują na rzecz kultury kraju, w tym muzealnictwa, a także oddają się działalności społecznej, tak jak czyni to Stowarzyszenie Historyków Sztuki. Apelujemy więc, aby w konsultacjach nie pomijać Stowarzyszenia reprezentującego ponad 1500 osób związanych zawodowo m.in. z muzealnictwem.

dr Romuald Nowak
Przewodniczący Komisji Muzeów
Stowarzyszenia Historyków Sztuki

Prezesa Stowarzyszenia Historyków Sztuki

Anna Sylwia Czyż
prof. dr hab. Anna Sylwia Czyż

Do wiadomości Dyrektora Departamentu Kultury